

ACC. N:R M. 462

Min mor berättar följade:

Om harmynthet.

Om man vid linbråkning lämnade kvar en tuss lin i redskapet och en havande kvinna kom och fick se den, blev barnet harmynt, såvida hon inte tog bort lintussen. Drängarna brukade ofta på skämt lämna kvar en lintuss för att se om någon av pigorna tog bort den, då hon därmed röjde att hon var havande.

Om en havande kvinna fick se en hötjuga nedstucken i marken, blev barnet också harmynt, såvida hon ej tog upp hötjugan.

Åsynen av en skjuten hare förorsakade även harmynthet.

Bot mot tandvärk.

Tandvärk botas om man tager nymjölkad mjölk i munnen och spottar tre gånger i en hyllebuske.

Att iakttaga vid havandeskap.

Blev en havande kvinna stänkt i ansiktet av blod, färg e.d. fick hon ej torka av det, ty då fick barnet fläckar på motsvarande ställen.

Hon fick ej sätta sig på en huggkubb ty då fick barnet sår i bakdelen.

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

2

Hon fick inte smaka på något ur grytan med sleven, ty då kom barnet att "sagla" (dregla) mycket. 2

En hav. kvinna fick inte ta mått av sig till kläder, ty då fick barnet "mo(r)-sjukan (eng. sjukan) (Namnet mo-sjukan lär komma av mo=mogna). Förr i tiden brukade man mäta med en tråd, om man bet av tråden efteråt, skadade inte mätningen. 3

Efter barnets födsel.

Om modern tappade något av barnets kläder, kom det att slå sönder mycket i sina dar.

Det var bra om barnet gick, då det första gången såg storken, ty annars blev det tung-gåendes.

Om tur, otur o.d.

Möter man en käring är det otur, möter man ett svin är det tur. Om man var tveksam vid valet av två vägar, brukade man förr vänta en stund för att se om en käring eller ett svin skulle komma den ena eller andra vägen, varefter man bestämde sig. 4

Om man skall åka bort och katten går upp i vagnen före avfärden är det tur, om hönsen däremot gå upp i vagnen är det otur.

Det är stor otur om man tar kläder avigt på sig och sen vänder dem rätt igen. En "lästös" råkade taga underkjolen avigt på sig och vände den rätt igen. Samma dag blev hon "framsatt" (fick ej fortsätta konfirmationsundervisningen det året.)

En pojke eller karl får inte hålla garnhärvan vid nyst- 4
ning, ty då får han otur i processen i hela sitt liv.

Om en flicka provar en brudkrona på skämt, blir hon
aldrig gift.

Vid dödsfall.

Om dödskampen varade länge berodde det på att det fanns 5
hönsfjäder i dynorna i stället för gåsfjäder.

(Det anses fortfarande vara mindre fint att taga vara på
fjädern av höns.)

Bot mot sjukdomar.

Om en person är sjuk skall han mätas av ett "brudabarn"
ett barn som avlats men ej är fött före vigseln) med en ylletråd
från huvud till fot samt mellan fingerspetsarna. En tid efteråt
upprepas mätningen, om tråden då har förlängts ngt är den sjuke
på bättringsvägen. Genom att draga hårdare i tråden var det lätt
att förlänga den något.

Engelska sjukan botas om man äter köttet av en gulbenad
höna.

En person som väter i sängen botas, om man tager något 6
av hans urin på en flaska, lägger det i kistan hos en död samt
låter det följa med i graven. En statkvinna vid Bellinga, Sövde
sn, hade en son som vätte i sängen, och då min mormor skulle

begravas (1906) bad hon att få lägga av sonens urin i hennes kista. (forts. sid 88)

6

Se sin tillkommande man.

Om man vill se sin tillkommande, skall man trettonde-
afton äta en hel salt sill och sen inte dricka något. Då man
lagt sig skall man sen läsa följande vers:

"Heliga konungar tre,
låten mig se
vems säng jag skall re
vems duk jag skall bre
vems brud jag skall ble."

Den som under natten i drömmen kommer och giver en vatten,
skall man bli gift med.

Två systrar gjorde som ovan, och den ena fick verkligen
se den person hon sedan blev gift med under det att den andra
fick se en gammal tiggargubbe som brukade gå omkring i bygden.
En klok gumma som tillfrågades vad det skulle betyda, sade att
hon aldrig skulle bli gift, vilket ävenledes slagit in.

7

Drömmar, önskningar o.d.

Första gången man sover i ett rum skall man räkna fönster-
rutorna, det man sedan drömmar under natten kommer att slå in.

Om man vill veta om en önskan skall bli uppfylld eller ej, skall man taga fyra venor (grässtrån) hålla dem hårt samman och binda ihop ändarna två och två. Sedan öppnar man handen och om då grässtråna knutits samman till ett helt blir ens önskan uppfylld.

7

Om man kommer att sitta mellan två systrar kan man önska sig vad man vill, så får man det.

Om man oförmodat kommer att rimma då man talar, skall man räkna orden. Sedan räknar man lika långt in i alfabetet, den bokstav man då kommer till utgör begynnelsebokstaven till namnet på en person som just då tänker på en.

8

Har man hicka beror det på att någon talar illa om en.

Får man maten i vrångstrupen beror det på att någon missunnar en maten.

Om två personer söka säga samma ord på en gång, komma de på kalas på samma gång.

Om man råkar rimma på en torsdag får man vad man önskar sig.

Tydor om giftermål.

9

Den av tre flickor som sitter i mitten får den mörkaste mannen.

Man måste lägga sockret i kaffet innan man slår i grädden

annars blir man aldrig gift.

9

Om man möter sopan i dörren blir man inte gift det året.

Den som finner mandeln i julgröten blir först gift av de närvarande, om personen i fråga är gift betyder det ökning i familjen innan nästa jul.

"Olsmessö krog".

På Olofsdagen borde man enligt ordspråket "När Erik ger ax, ger Olof kaka," ha bröd av årets råg. När man närmade sig Olofsdagen och man hade ont om mjöl, brukade man säga: "Nu ha vi kommit till Olsmessö krog."

Få igen förlorade saker.

10

För att få igen något, som man förlorat, gjorde man på följande sätt:

Man band ett snöre omkring en psalmbok, och hängde det sedan i axet på en nyckel. Nyckeln lades sen över pekfinger-spetsarna på två personer, som sutto mitt emot varandra. Sen började man gissa på en del platser, där det förlorade möjligen kunde finnas och när man gissade rätt, vred sig nyckeln. Hade saken ifråga varit på flera ställen sedan man sist såg den, fortfor man att gissa, och var gång man nämnde en plats där det förlorade varit vred sig nyckeln. Så fortsatte man, till man träffade den plats där det förlorade för tillfället befann

sig. (se vidare sid. 151)

Smörlycka, ta bort.

Om man kom till ett ställe, där man höll på att kärna smör, 11
skulle man hjälpa till att kärna ett tag för att visa att man
inte ville ta bort smörlycken. Man "riste smöret av sig", hette
det.

Bot för ko, som ej idisslar.

Om en ko har "tappet dröbet", d.v.s. ej idisslar, botas
hon om man ger henne en varm gåslort. En kvinna kom till grannens
och bad om en gåslort för sin ko, vilket hon även fick.
Grannens gäss blevo sedan sjuka, och kvinnan troddes då ha trol-
lat gässen.

Vid korvkokning. Pölsefrälsaren.

Om mjölken kokades i samma gryta som korvarna, sprucko inte
korvskinnen. Mjölken kallades därför "pölsefrälsaren."

Regn på Margaretadagen.

12

Om det regnar på Margaretadagen bli nötterna utan kärna.
Man säger då att Margareta har pissat i nötterna.

Båda regn.

Gröngölingens skrik bådar regn, den kallas därför Våta-Karna.

Om röken från skorstenen slår ned, blir det regn.

12

~~Om tuppen gol på eftermiddagen, blir det regn.~~

Varulv.

Om en havande kvinna kryper genom "lätten" (efterbörden) på ett sto, blir födseln lättare, men barnet bliver då en varulv.

Ordspråk, ordstäv, talesätt o.d.

13

"Det är rätt fram, som fod i hosa".

"Det gör inte så lite med en tum på en näsa."

"Det får göra vad det kan," sa' myggan då hon pissade i havet - eller - "Det hjälpte," sa' myggan o.s.v.

"Liten hämd är också hämd", sa' den som spottade på grannens gris.

"Det är inte spillt som rinner ur näsan i munnen."

"Ränna som ett skållat troll" - eller - "Ränna som om man vore nässlad i röven."

"De hålla bättre att skitta på", sa' käringen om de grå kaffekopparna.

"Där är inte fullare i kyrkan, än att där blir plats till prästen."

14

"Kasta inte sopor på elden för då luktar det lata pigor på gården."

Den 29 December säger man: "I morgon kan du se en man som har lika många ögon som det är dagar om året."

"Det kom oväntat som julafton för tiggemannen."

"Änklingasorg och arbågastöda vara lika länge."

"Äter man sig ick mätt, så slickar man sig inte mätt."

"Bättre gå till toare om kvällen än till gnoare om morgonen." - eller - "Bättre om kvällen to än om morgonen gno," säges särskilt till pigorna, om de inte vilja diska på kvällen.

"Ingen ko på isen, så länge rumpan är på land."

"När bagaren gör skit av det, äter han själv upp det." 15

"Den dag jag inte spinner, har jag blånorna i behåll."

"Hon ser ut som sju svåra år."

"Hon står folk i näsan som senap."

"Det är i skinnet i buret, och inte i kläderna skuret," säges om medfödda egenskaper, särskilt högfärd.

"Elände på elände," sa' gubben, då han ramlade ovanpå gumman.

"Det tar sig," sa' pågen om skrikandet.

"Gack å ljus smöle, onga för skit," = uppmaning att flytta sig.

"Den är värre än ^{en} svart höna" - eller "grå katt."

"Det är som att binda en hund med en pölsa."

"Det är värre än om hela världen skulle genom en pölsa-16

ända."

ACC. NR M. 462

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Myggen båda sill.

Om myggen äro ovanligt talrika en sommar, betyder det att det blir gott om sill samma år.

Tydor för äktenskapet.

Den flicka som är glad vid katter kommer att bli glad vid sin man.

En flicka som stänker ner sig mycket vid tvätt o.d., får en suput till man.

Den vandrande juden.

I en gård vid Navröd, Sövde skn, har man sett den vandrande juden. Man är fullt och fast övertygad att det är han, han gick och bar på en gammal kappsäck med mögliga läster.

Härma göken.

Man får inte härma gökens galande ty då blöder tungan på honom.

"Snor-ärm."

Man får inte torka näsan på tröjärmen, ty om kråkan får se det skriker hon: "Snorärm, snorärm."

Säges till barnen, för att förhindra dylika oarter.

Lig-köb.

När man gjorde upp en affär, skulle där förtäras något,

17

ACC. NR M. 462

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

annars blev det ingen tur med det köpta. Förtäringen kallades "ligköb." Den hos vilken affären uppgjordes skulle bjuda vilket skedde med följande ordalag: "Nu får vi ha lite ligköb annars blir där ingen tya med det." Tya = varaktigt gagn.

17

18

Döda spindlar.

Om man dödar spindlar får man värk när man blir gammal.

Humoristiske ramsor o.d.

Den dumme bonden säger: "Det regnade när jag högg klövern, det regnade när räfsade samman den, det regnade när jag körde in den, jag slog flera spannar vatten på den i "jällen," men det tog likaväl eld i den."

"Där dog en man i somras, och hundarna springa med benen och kråkan sitter på taket och håller huvudet."

Av en gammal visa om de dagliga sysslorna på en gård, har jag fått tag i följande fragment:

19

Reja gården och bre' på bordet

skära hackelse och ge hönsen

måga manneset och lägga i kakelugnen. (maneset=kostallet).

Den late gubben.

kl. 3. Gumman: "Stätt nu opp far, nu börjar himlen att gråna!"

Gubben: "Åja, han är så gammal, han må väl gråna."

kl. 4. Gumman: "Statt nu opp far, nu börja fåglarna kvittra!"

Gubben: "Åja, de ha så små huvud, de få så fort utsovit."

kl. 5. Gumman: "Statt nu opp far, nu går solen opp!"

Gubben: "Åja, hon har så lång väg, hon må väl stå opp."

kl. 6. Gumman: "Statt nu opp far, nu är det davra (dagvard)

Gubben: "Å, vassera tre, var är min stora sked."

Far och jag gick i täppet efter läckte, far gick bak och jag efter. Sen kom vi till ett rovebröd, och där skulle jag in och stjäla rovor. Då kom mannen som rådde om ruen och sa: "Ja, om ni tar mina bönor, jag har inte mer än desamma ärtorna." Och mannen var hasti' till sinnes, han tog äpplet och slog mig i pannan med päran, så där blev ett stort hål i nacken efter stenen.

som du tror, så lever du;

som du lever, så dör du;

som du dör, så far du;

som du far, så faller du;

som du faller, så bliver du;

Gåtor o.d.

"Vad är det, som har lika många sår, som hunden har hår," eller "som by's får."

Sver: Huggkubbe.

ACC. NR M. 462

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

21 ARKIV

En man hade tio fingrar på varje hand, fem och tjugu på händer och fötter. Hur många fingrar och tår hade han?

Lösningen består i att göra paus efter "fingrar" och "fem!"

Man brukar säga: "Där hemma ha vi en sten som vänder sig var gång han luktar nybakat bröd."

(Stenen kan inte lukta)

När man bjuder någon på mat brukar man säga: "Ät nu, så att du inte kan säga som sist, då du åt här, att du inte fick mat nog." Då gästen försäkrar att något dylikt har han aldrig sagt, upplyser 22 man honom om, att ifall han sista gången hade fått mat nog levde han inte nu.

Vad är ett, vad är två o.s.v.

Ett hjul på en skottkärra.

Två ögon i en skalle.

Tre ben på en gryta.

Fyra evangelister.

Fem fingrar på en hand.

Sex stenkrukor i Kana.

Åtta "roligheter".

Tio budord: lagen.

Tolv mindre profeter.

ACC. NR M. 462LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Förr lät man alltid kläcka ut gässlingar inne i stugan. Stuggolvet var av sten och rengjordes genom att man slog ut några spannar vatten och sköljde rent. Vid golvet fanns det därför alltid en avloppsränna för sköljvattnet. För att det skulle bli tur med gässen lät man gässlingarna första gången de skulle ut i det fria gå genom denna avloppsränna.

En gumma skulle mota sina gässlingar genom avloppsröret och stod och sade: "Alla en väg, alla en väg!" På andra sidan röret stod hennes sugsa och åt upp gässlingarna efter som de kommo ut. Det blev alltså som gumman sade; de kommo alla en väg.

Fågelstöt.

En statkvinna vid Bellinga, Sövde skn, talade om att hennes man en gång då han stod i ladugårdsdörren, av vilken den nedre hälften var stängd, plötsligt blev mycket sjuk. En klok gumma tillfrågades och sade att mannen träffats av fågelstöt och att det var tur för honom att nedre delen av ladugårdsdörren var stängd annars hade det blivit döden för honom. Något närmare om fågelstöt visste kvinnan inte.

Inte lycka om torsdagen.

I en gammal gård i min mors hemsocken kunde man inte byka om torsdagen. Skälet härtill hade man glömt men var gång där

23

24

kom nytt folk i gården varnades de därför. En ung fru 25
glömde det emellertid och ställde till byk på en torsdag. Då blev
det ett förfärligt oväsen i hela gården, så att de måste inställa
bykningen, då larret genast tystnade.

Ordspråk.

Prästen och hunden tjäna sin föda med munnen.

Den ko som bölar får något.

Rött hår och enebuskar växa aldrig på god grund. (Röd-
håriga gossar anses vara argsinta)

Östenväder och kvinnogräl slutar med väta.

Det finns fler brokiga katter än prästens, klockare har
en.

Det är skillnad på smörmeda.

En vet väl vad man ger en hund till målet.

Barnets trivsel.

Den som mater ett barn skall själv äta upp de bitar,
som barnet eventuellt spottar ut igen, annars kommer barnet inte
att trivas.

ACC. NR M. 462LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lantbrukaren Alfred Hansson, född i Nivröd,
nu i Knickarp, Sövde skn, berättar följande:
de:

Sådd i ny eller nedan.

Allt som bär frukt ovan jord skall såss i ny, allt som
har frukt under jord skall såss i nedan.

Vårfrudagen och tranan.

På vårfrudagen fick man inte tända ljus på kvällen, ty då
kom tranan och hackade ut ögonen på en.

Frös det vårfrudagen kom det sen att bli frost i 40 dagar.

Pingst.

I pingst firades alltid vårgille.

Midsommardagen.

Midsommardagen användes att tvätta bort lyte o.d. Den
dagen som samlades vid havsstranden verkade kraftigast.

Påsk.

Dagarna i påskveckan heta: Blåe-måndag, vite-tisdag, aska-
onsdag, skär-torsdag, länge-fredag, skitte-lördag.

27

28

På vita tisdag brukade man baka vetebröd.

28 —

På skärtorsdag fick man inte slakta, baka eller tvätta, ty då fick man så mycket "otéde" (all slags ohyra) under året.
(se sid. 52.)

Ask-onsdags kväll skulle man rita kors på dörrarna, för att inte häxorna skulle kunna komma och låna en kvast eller ugnsraka att resa till Blåkulla på. Kom någon häxa in på gården skulle man kasta salt i ändan på henne så kunde hon inte göra någon skada utan tvangs att fly därifrån.

Nissar.

29

Trollen hade nissar som drog till dem pengar, säd, hö o.d. Förr i tiden brukade man packa höet mycket hårt, så att man var gång man skulle ta lite hö, måste dra loss det med en s.k. hökrok. Var gång man gjorde detta, skulle man göra korstecken, så att inte nissarna skulle få makt över det kvarvarande höet och bära bort av det.

En gång möttes två nissar som varit och stulit hö. De kommo i slagsmål och under tiden gick solen upp, varvid nissarna förlorade all sin kraft så att de måste låta höet bli liggande. De hade vardera tagit mer än ett hästlass. Far kom själv ihåg när det hände.

Även människor kunde hava nissar som drogo. En bonde i

Navröd. Sövde skn, (namnet ville A. Hansson ej omtala, då mannen 30
ännu lever) hade nissar som man ibland såg springa på takåsen,
de sågo ut som små "röhuade påga". Mannen som rådde om nissarna
skämdes ingalunda häröver, förnekade aldrig att han hade dem,
utan såg tvärtom stolt och belåten ut om man häntydde på dem.

Slakt.

Man borde slakta i ny och salta fläsket i nedan ("ner").
Hästar och hundar slaktades av rackaren, som man annars ej fick
ha något umgänge med. Själv döda djur skulle genast grävas ned.

Havande kvinnor fingo ej vara med vid slakt, ej heller
fick en hav. kvinna gå över slaktstället innan någon annan hade
gjort det först. Det var slaktarens skyldighet att tänka härpå
och gå över slaktstället, så snart slakten var över.

Man fick inte ömka slaktdjuret, ty då dröjde det länge
innan det dog.

Hjärtklaffarna kastades bort, de voro skadliga att äta
särskilt för havande kvinnor, emedan barnet då fick fallandesot.

Penis gavs åt hunden.

Köttet fick inte ätas samma dag det var slaktat.

Prästen skulle ha en bit av köttet, annars blev det ingen
välsignelse med det.

Gömda skatter o.d.

I ofredstid grävdes ofta ned pengar. På sådana ställen

synas bloss om nätterna, det är gästbloss; gästerna vakta över de gömda skatterna. Vill man ha tag i en sådan skatt, skall man gå tigande dit om natten, kasta en stålkniv på det ställe, där blosset syns och sen börja gräva under tystnad. Alla möjliga vidunder brukade visa sig för skattgrävaren mest i form av hästar och hundar, hemska att se på. (Jag ^{fick/} senare av änkan Anna Nils Pers', Knickarp, Sövde skn, veta att A. Hanssons far, som i många år haft ont i ett ben, fått detta onda en gång då han var ute och skulle gräva upp en skatt.

Gästerna brukade ibland ta upp pengarna och sola dem mellan kl. 12 o. kl. 1 på dagen, pengarna sågo då ut som löv. En kvinna, som var ute för att samla löv att strö under kraturen fick se en bra lövhög som hon tog med hem. Då hon strödde ut löven förvandlades allesamman till pengar.

Orättfärdiga pengar är det ingen tur med. Förr i tiden offrade man kopparmynt i källor.

Julseder.

Under julen fick man inte spinna.

De tolv första juldagarna bestämme väderleken för årets tolv månader och det gäller än i dag.

Vid julbordet lade man råghalm för fötterna, över bordet hängdes stjärnor, som man flätat av halm. Ibland flätade man sam-

31

32

33

man stjärnorna till en krona, i vilken man satte talgljus. Sedan
ljusen tänts, fick man inte flytta dem, utan att man först hade
släckt dem. 33

Segerhuva.

Det barn som födes med segerhuva lever inte länge.

Efter födseln.

Efter födseln skall man gnida barnet med salt, så blir
det en duktig människa. 34

Vid dopet skall man lägga pengar hos barnet så blir det
rikt.

Bortbyting.

Då barnet lagts i vaggan skulle man göra korstecken
över det så att det inte blev bortbytt.

På ett ställe glömde modern en gång att göra korstecken,
då hon lagt ned barnet. Hon skulle just gå ut, då hon hörde bar-
net skrika, hon kom ihåg vad hon glömt, vände sig häftigt om och
gjorde korstecknet. Hon fick då se att där låg två barn i vaggan
istället för ett. Trollen hade således endast hunnit lägga dit
sitt eget barn men ej hunnit taga det andra. De båda barnen, två
flickor, voro varandra alldeles lika och då man inte visste, vil- 35

ken som var trollungen fingo de växa upp tillsammans och blevo 35
fortfarande alldeles lika varandra. Föräldrarna voro mycket leds-
na över att inte veta vilket barn som var deras eget och frå-
gade en klok gumma till råds. Hon sade att nästa gång de satte
till jäsning skulle de lägga en orm under filten som brödes över
degen. När flickorna på morgonen skulle älta degen och fingo se
ormen skrek den ena förskräckt till under det att den andra helt
lugnt sade: "Det är ju ingenting, det är ju bara vår halvbror."
Man visste nu vilken av flickorna som var trollungen.

På ett annat ställe hade de en bortbyting, för att
bli av med den satte de den på gnisslan när de skulle baka 36
och skulle skjuta in den i bakugnen. I detsamma kommo trollen
togo sin egen unge och gav igen det barn de stulit.

Barnens namn.

Barnen uppkallas efter mor-och farföräldrarna ofta
får den förstfödde namn efter bådadera.

Missfoster.

En statare vid Amalielund, Sövde skn, har en son
som är dvärgaktig och missbildad. Han har blivit sådan emedan
modern under havandeskapet varit och tittat på en dvärg, som fö-
revisats på Sjöbo marknad.

Kisteknorter.

36

Kisteknorter kallas ett slags små bölder som småbarn ofta äro behäftade med. Orsaken till att barnet får dessa bölder är att modern under havandeskapet suttit på en kista. Kisteknorterna tas bort genom att barnet lägges i en kista, locket slutes till och modern sätter sig ovanpå samt äter något under tystnad.

37

Blommor på graven.

Man får aldrig plocka en blomma som växer på en grav.

Gengångare.

Folk som gjort något orätt, som de ej fått straff för här i livet, ävensom människor som hade ett ouppfyllt löfte när de dog, brukade gå igen. Om man fick se en gengångare skulle man fråga vad den gick efter, så försvann den. Anna Nils Pers Knickarp, talade om att hon en natt fått besök av en avliden bekant kvinna och talat med henne. Vem gengångaren var och vad hon sagt ville Anna Nils Pers inte tala om emedan den avlidnas son bodde i socknen, kunde få reda på det.

38

En snickarehustru i Sövdeborg, Sövde skn, hade en syster som var mejerska. Hennes företräderska hade varit mycket snål och vägt för litet när hon kunde och fick fördenskull gå igen

efter sin död. Hon brukade höra hur hon gick omkring ute i mejeriet och skramlade med mjölkkrämlen. En natt kom hon bort till hennes bostad och tittade in genom fönstret och strök med fingrarna längs rutan så att där syntes liksom eldstrålar på rutan.

En mor dog och barnen blevo utackorderade, varvid ett av barnen kom till mycket elaka människor. Modern visade sig då för de elaka fosterföräldrarna tre nätter i rad, varefter de behandlade barnet bättre.

På Sövdeborgs slott visar sig ibland en vit fru.

För att hindra folk att gå igen brukade man lägga ett gammalt utnött vagnshjul i graven. Den döde tvangs då att gå runt detta hjul lika många gånger som hjulet rullat runt under den tid det varit i bruk.

De dödas julmässa.

En kvinna, som skulle gå i julottan, vaknade mitt i natten och då hon inte hade någon klocka, steg hon upp och gick till kyrkan för att inte komma för sent. Då hon kom fram fann hon kyrkan fullt upplyst och hon gick in i tron att gudstjänsten redan börjat. Då hon kom in i kyrkan såg hon att kyrkan var full av döda, som firade julmässa och hon förstod då att hon kommit för tidigt, det var midnatt. Strax hon kommit igenom kyrkdörren kom en evliden släkting emot henne och sade att hon skulle skynda

sig ut annars skulle de döda taga henne. Kvinnan vände så hastigt hon kunde, men de döda rusade efter henne och grepo tag i hennes kapp. Hon hann emellertid ut men måste lämna kappan. När den riktiga julottan började fann man hennes kapp alldeles sönderriven liggande på golvet innanför kyrkdörren.

Hårda barn mot köld.

I Getsholmen, Sövde skn., brukade man "värma" blöjan vid dörren istället för vid spisen, härav blevo barnen hårda mot köld. Arrendatorn Rasmus Jönsson, Vrångabäck, Sövde skn., var född i Gets-
holmen och hårdad mot köld på detta sätt. Han brukar själv tala om
det och som bevis anför att han en gång var ute och körde i snö-
storm, då händerna blevo alldeles betäckta med is utan att han kände
det; han använde aldrig vantar.

Sövde kyrka.

Sövde kyrka skulle ursprungligen byggts på en backe sydost om Snogeholms herrgård. Man körde fram sten och skulle börja lägga grunden då man en morgon fann att stenen flyttats till den plats i Sövde, där kyrkan nu ligger. Tre gånger körde man tillbaka stenen och varje gång flyttade trollen den åter tillbaka till Sövde. Då gav man upp kampen med trollen och byggde kyrkan där den nu ligger.

Jens Grim i löderup.

42

Jens Grim var en dag ute och red, då han fick se en vacker flicka, det var byherdens flicka, som vaktade boskapen. Grim försökte taga flickan, men hon försvarades av en tjur. Grim lät sedan flå skinnet av ena sidan av tjuren och kasta den över åt andra sidan. När prästen i Löderup hörde talas härom bannlyste han Grim. Jens Grim bafallde då sina knektar att döda prästen. Denne flydde till kyrkan, men Jens Grim lät hugga sönder dörrarna (de finnas ännu) samt släpa ut prästen och halshugga honom. Innan prästen dog stack han sin ekekäpp i jorden och sade: "Till bevis på min oskuld skall denna käpp grönska i hundra år och vara torr i hundra år." Utanför Löderups kyrka finns en gammal ek och då min svåger (säger A. Hansson) flyttade till Löderup för 7 - 8 år sen var den torr och nu är den grön.

43

Jätten Finn.

Jätten Finn skulle bygga Lunds domkyrka på tre dagar och om prästen ej dessförinnan hade gissat jättens namn skulle den ha prästens hjärteblod. Jätten bodde i en grotta och prästens fru lade sig på lur vid grottan för att möjligen få reda på jättens namn. En dag hörde hon jättekvinnan sjunga:--- i kväll kommer Finn med prästens hjärteblod." Prästen gick sen bort till kyr-

kan, där Finn höll på att sätta in den sista stenen, och sade: Hinn, Finn, slå den stenen bättre in!" Finn slog då stenen tvärs igenom kyrkan.

43

Trollen i Getsholmbacken.

44

I Getsholmabacken (vid Getsholmen, Sövde skn) har alltid bott troll. Vid jul sättes backen på guldpelare och man kan se trollen dansa därinne. De brukade ofta röva människor från Getsholmen. En gång hade de tagit en kvinna och man ringe i Sövde kyrka efter henne. En trollkäring tog då en sten och lade den i sitt strumpeband samt slungade den mot Sövde kyrka. Stenen stannade i Frihult, där den ligger än. Då jag gick för att fotografera stenen fick jag av f. lantbrukaren Anders Olsson, Navröd, veta att när trollkäringen slungade stenen gick den mitt itu och att den andra hälften låg i Hylla hult, Blentarps skn. I Hylla visste man att trollen slängt stenen till "Hultet" men kände icke närmare till saken.

45

En annan gång togo trollen en kvinna i Getsholmen och hon blev borta i många år så att hennes man gifte om sig. En natt kom hon emellertid tillbaka och bad mannen knyta sitt högra strumpeband omkring henne, då skulle hon bli fri från trollen. Mannen vägrade att göra henne till viljes, trollen togo henne då igen, man hörde hur hon skrek.

ACC. NR M. 462

Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mätta, som dog för ett par år sedan, hade också blivit tagen av trollen. Man ringde i kyrkan och fann henne då sittande under ett träd på backen. Mätta sade att hon inte hade en aning om hur hon hade kommit dit.

Fot.: Getsholambacken (Gidahjäret) från norr 46
Se originalet sid. 46.

Fot.: Trollstenen i Frihult från väster. 46
Se originalet sid. 46.

Fot.: Trollstenen i Hylla Hult cirka 2,5 m 47
hög. Nordväst om Hylla, Blentarps skn.
Se originalet sid. 47.

Fot.: Samma sten från söder.
Se originalet sid. 47.

Lantbrukaren Isak Hansson, Skoghult, Blentarp 48
socken, berättar följande:

Bortbyting.

Då ett barn fötts skulle man sätta stål över dörren och modern skulle ha stål på sig för att hindra förbytning.

Hos Nils Anders i Sövde hade de en "förbytning". Barnet var som ett djur, åt allting. För att bli av med bortbytingen satte hustrun en stor gryta vatten över elden och sade: "Jag kokar mitt barn." Då kom trollen togo sin egen unge och lämnade tillbaka barnet, de stulit.

Skatter.

Om man träffade på nedgrävda skatter, skulle man gå baklänges med förbunden mun, när man ville hämta upp den.

"Ond fot."

Ett barn som var avvant fick inte ta bröstet igen, ty då fick det "ond fot" d.v.s. det fick otur med sig.

Om man mötte en person som man trodde hade "ond fot", skulle man slänga en skopa vatten eller en träsko efter den.

Kycklingägg och trollkärningar.

49

Om en person gick i kyrkan långfredagen och en annan person honom ovetande, stoppade ett kycklingägg i hans ficka, skulle han, som hade ägget, kunna upptäcka trollkärningar.

50

x Kycklingägg kallas det första ägg, som en höna värper.

Vid bakning.

Vid bakning fick man inte streta över grisslan, ej heller fick man sjunga, ty då misslyckades baket.

Otur.

För att förhindra otur skulle man dra högra strumpan på först, om man knäppte knapparna fel (knäppte supp) fick man inte knäppa rätt igen, om man glömt något fick man inte gå tillbaka.

Goa - Vätta.

51

På julafton skulle man alltid slå ut lite dricka vid ena bordsändan till Goavätta.

Man fick inte slå ut hett vatten på gården för att inte komma till ett skade henne.

Då man satt in bröden i bakugnen skulle man sopa riktigt

"Kycklingägg"
x
är det ägg en kyckling
värper första gången
Pernstorp

rent framför dem så att Goa-vätta kunde komma till bröden.

51

Påsk.

På skärtorsdag fick man inte ge bort något från huset. Tiggarna fingo alltså ingenting den dagen.

Askomsdag skulle man skriva kors över dörrarna och lägga stål i säden så att inte trollen kunde ta något.

Samma dag skulle man rita kors (med krita) på bakverktygen så att inte häxorna kunde låna dem. 52

På skärtorsdag brukade någon gå in i skorstenen, taga en eldtång, svänga den runt tre gånger samt säga: "Råttor och möss åt alla dem som brygga och baka på skärtorsdag." (Jämför föreg. sida 28)

Varulv.

Om man vet någon vara varulf och man vill frigöra honom därifrån behöver man bara säga till honom: "Jag tror du är varulv," då han genast blir fri. Om varulven då är elak kan han säga till den andre: "Nu kan du vara det lika länge som jag varit," varvid denne i sin tur blir varulv.

En man och hans hustru körde in hö en kväll. Mannen gick bort ett slag i det han sade till hustrun: "Jag kommer strax tillbaka". Om en liten stund kom en varulf, anföll kvinnan och bet en bit av hennes kjol verpå hon sprang sin väg. Strax därpå kom 53

mannen tillbaka och hade då tygbiten i munnen. Kvinnan förstod då att mannen var en varulv och hon frigjorde honom då genom att säga: "Jag tror du är varulv."

Spöken.

Om man var ute och körde och mötte spöken skulle man gå fram och syssla något vid seldonen så försvunno spökena.

Gastabloss och lyktgubbar.

På Klämmebacken finns ett gastabloss efter en man som där blev inhjälslagen av sin broder.

Lyktgubbarna äro osaliga andar.

Skydda väven.

När man satt upp en väv skulle man spotta tre gånger över reven för att inte trollen skulle stjäla tyget.

Trollkunniga personer.

Folk som kunnat trolla har det funnits gott om. En av de mest bekanta är Elna Mårten Kristeresson som dog för ungefär 15 år sedan. Hon bodde i Höckenfeldt, Sövde skn. Otaliga historier berättas om henne, hon hade svartkonstbok, hon hade nis-

sar som drogo till henne, hon kunde sätta en kniv i väggen och mjölka den, så att nykalvade kor i granngården sinade m.m. Något särskilt intresse i historierne om henne tycker jag mig inte ha funnit. En mera humoristisk kanske jag bör anföra: Vid nyår brukas ännu ganska flitigt nyårsskjutning. Ett lag skyttar kom även till Elnas, men när man skulle skjuta klickade alla bössorna. Man gick runt huset och fann Elnas man förrättande naturbehov på gödselhögen. Så länge mannen var ute kunde de inte lossa ett skott, men sedan var det inget fel med bössorna.

En annan mycket trollkunnig person, var en gammal gumma som gick omkring och sålde eneris, hon kallades Kisa.

Sitt rykte för trolldom fick hon nog därför att hon var så ovanligt stark. Hon tjänade i Getsholmen och en gång då husbonden varit till kvarnen och hon skulle bära in en säck mjöl, lade mannen sig ovanpå säcken, men hon bar både honom och säcken. Hon blev emellertid arg och gav karlen en stöt för bröstet så att blodet störtade ur munnen på honom, vilket allt naturligtvis togs för trolleri. Hon åt också i förhållande till sina krafter och har givit upphov till ett i socknen ofta använt talesätt: "Det är gott att ha en mättelig tarm," sa Kisa då hon ätit ett fat gröt.

"Mässa"

Sally Larsson, Skoghult har omtalat att man förr i tiden

54

55

56

ACC. NR M. 462

när man kom hem från kyrkan skulle man först av allt taga alla
de hemmavarande i hand och säga: "mässa," till var och en. De
hemmavarande fingo då även del av mässans befrielse.

Dubblett

LUNDS UNIV.

FOLKMINNES-

56 ARKIV

Boel Trulsson, Blentarp, berättar: 56

Förkastelsedagar.

På året finns fyra förkastelsedagar. Boel kunde endast komma ihåg två av dem, nämligen den 19 mars och 6:te december. Den som är född på en förkastelsedag har ingen tur med sig.

Sövdeborgs slott.

57

Sövdeborgs slott skulle ligga på Salsbered, en backe bakom Sövde klockaregård, men allt vad som byggdes upp om dagen flyttade trollen om natten till den plats där slottet nu ligger.

Trollen i Åsums ängar.

På Åsums ängar bodde troll. De hade sin nyckel under en sten. Varje natt kunde man se dem dansa på ängen. Körde någon över ängen och hade sitt barn med kunde det få det bortbytt utan att de märkte det. På ett ställe hade de fått sitt barn bortbytt. En gång när de bakade togo de ungen och satte den på grisslan och låtsade att de skulle köra in den i elden. Då blevo trollen rädda och kommo och togo sin egen unge och lämnade den riktiga tillbaka. 58
Min far (säger Boel) hade sett en bortbyting. Han såg "farlig" ut.

ACC. N:R M. 462

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

58

Han hade mycket stort huvud och kunde inte tala.

Skogsmannen.

Nedanför Vrångabäcks skolebacke (Sövde skn) låg förr en gård, där skogsmannen brukade komma in varje kväll när folket satt och åt mörkemat. De kunde då äta hur mycket som helst utan att bli mätta. De sågo ingenting men sträckte de ut handen åt sidan kände de något naket, och det var skogsmannen.

I Elsagårdsskogen (Blentarps skn) bodde också skogsmannen. När det var riktigt kallt kom han in i stugan för att värma sig och brukade då säga: "Hu kallt". Skogsmannen är alltid gråklädd, skogssnuan är också alltid gråklädd.

ACC. N:R M. 462

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Min mor berättar:

59

Lyktgubbar.

Lyktgubbar troddes vara döda lantmätare som gingo igen därför att de inte mätt rätt när de levde.

Gåtor.

Litet hus fullt med mat, tunna väggar inget tak, vad är det?

Svar: ett ägg.

En blind ser en hare, en lam springer fatt honom, en död tager upp honom, vad är det?

Svar: en stor lögn.

Vad är det som har varit med sedan världen skapades, är med ännu och skall vara så länge världen står, men som aldrig blir mer än 14 år gammalt?

Svar: Ny och nedan.

60

Ordstäv.

"Den som är sjuk får äta när han kan," sa' den som åt i kyrkan.

ACC. NR M. 462

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Folk dör som flugor i oktober.

60

"Hemmet" (söndagsbilaga till Skånska Dagbladet den 29
Juni 1924.

Om en gosse och en flicka äta av samma beta bli de gifta
med varandra.

Den som bär hatten djupt ner över pannan blir god mot
sin hustru, den som bär hatten högt blir elak.

De kvinnor, som äro goda mot kattor, få goda män.
Den som har högt äne och håret långt fram på tinningarna, blir
förnämt gift.

61

Om vid händernas sammanknäppande vänstra tummen brukar
ligga över får hustrun råda i äktenskapet, ligger högra tummen ö-
ver blir det tvärtom.

Isak Hansson, Skoghult, berättar. 61

Rishög över mördade.

I skogen öster om Munkesjö (Sövde skn) låg förr en rishög efter Johan Skogvaktare, som blev ihjälslagen där.

Till vänster om vägen nedanför Liabacken har också legat en rishög över någon som mördats.

Trollen i Stockebobacken.

62

I Stockebobacken (i skogen sydost om Vrångabäcks skola, Sövde skn) bor troll.

Ibland kan man se ett ljus uppe på backen och kommer man dit då är där ett djupt hål mitt i backen, där bor trollen nere. Ibland står hela backen på guldpelare.

Bäckahästen.

Bäckahästen har man sett vid Vrångabäck och Getsholmen. Rasmus Jönssons far (Vrångabäck) har sett den, likaså Anna Ola Påls. Skoghult, dog 1922) De förstod att det var Bäckahästen, ty det gnistrade under hovernas på den.

Sten kastad av jätte.

Vid Boelsbacken i Navröd finns en sten som bli-

vit slängd av en jätte. (Denna uppgift av I.Hansson har 63
jag ej kunnat få bekräftad, troligen är det samma sten, som ligger
på Frihults ägor och kastats av trollen i Getsholmabacken.)

Trolltagna vid Getsholmabacken.

Vid Gidabjared gick två syskon och vaktade kreatur. De
försvunno och man sökte dem i flera dagar. På söndagen när det
rinde i kyrkan hittade man dem under ett träd på backen, där man
förut sökt flera gånger.

Maten i påskveckan.

Om maten i påskveckan visste I.Hansson följande: På
måndagen skulle man ha välling, på tisdagen stenkakor, på tors-
dagen 9 sorters kål. Resten kom I.Hansson inte ihåg.

Askonsdag.

Askonsdag har fått sitt namn av att man på den dagen
skulle städa och bära ut aska i hela huset.

Segerhuva.

En syster till pigan Anna Ekström, Hylla, Blentarp skn,
föddes med segerhuva. Hon har tur med allt vad hon företager sig,
vinner alltid ilotteri. Anna E. räknade upp en massa saker, som

ACC. N:R M. 462

system vunnit på lotteri.

Ordspråk.

"Den som truar och inte slår han är ett fåralår."

trua = hota = hytta, eller "Den som hytter och --

Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

64

Min mor berättar:

65

Gåtor.

"När är mjölnaren utan huvud i kvarnen?"

Svar: "När han sticker huvudet ut genom gluggen".

"Luden (lönen) var min far, luden var min mor, luden var jag själv när de hittade mig. Först skar de huvudet av mig, sen drog de själen ur mig, sen kom jag i ett mörkt rum, sen kom jag framför domstolen och talade.

Lösning: Gåspenna, formerad till skrivpenna.

"Huvudet" är den runda delen av pennan, den skars bort när pennan formerades, "själen" är den tunna hinna som sitter inne i pennan. Det "mörka rummet" är bläckhornet.

66

Ordspråk.

"Det går som smör och bröd i skräddaren," säger man om något som går lätt.

"Allt fettett går inte i lädret, somt går i skomakaren."
somt = en del, el. d.

"Det gör inte mer än en pinne i Helgeå."

"Stora ord och fett fläsk fastna inte i halsen."

"Det är inte kungsord det drottningen säger."

"Jag fick inte så mycket som på en syl," säger man då
man varit på besök någonstades utan att hava blivit bjuden på något.

66

"Där skall goda ben till att bära goda dar."

"Det är ingen krok att gå för en pojke att gå om ett
ärtaland."

67

"Det kan hända den bäste, för det har hänt mig."

" Det är ingenting som brinner bättre än mö, när man
får eld på den."

Humoristisk vers.

Katten och källingen
slogos om vällingen,
katten slog till källingen,
så han fallt i vällingen.
"Aj,øj" sa' källingen,
jag brände mig å vällingen,
"jam, jam," sa' katten
så kunde du led' mig hat' en."

Ordspråk.

Fisens far bliver den först var (var= varse).

Ordlek.

"Det man inte kan husa får man sätta i stack."

68

"Husa" betyder både "komma ihåg" och "hysa". Den del av skörden som inte får plats inomhus får man sätta i stack utomhus.

68

"Hemmet" (söndagsbilaga till Skånska Dagbladet den 12/10 1924.

Gamla märken i September.

Hade det regnat mycket under den sista tredjedelen av augusti, var det en gammal iakttagelse att regnandet också sträckte sig över första veckan i september.

En våt september följes av en våt oktober.

Hade sommaren i allmänhet varit regnig, väntade man en sträng vinter.

Visade sig kråkorna tidigt, sadades även det bebådade en sträng vinter.

69

Föllo löven tidigt från träden, stundade en vacker efterhöst med mildt väder.

Behöllo björk och pil löven gröna i toppen medan de fällde dem från de nedre grenarna hoppades man på tidig vinter och vacker vår.

Sena blommor i trädgården voro tecken till vacker höst och mild vinter.

På rik humleskörd följde stark vinter och gott sädesår.

Om rönn-och oxelbär förekommo i större myckenhet och om tistlarna voro långa, väntades en snöig vinter.

Vackert väder under följande dagar väntades: om solen gick ned ^{med} guldgult sken, om nätterna bjödo på frost, om upprepade stjärnfall förekomma.

70

Fult väder, regn och annan nederbörd hade man att vänta: då fisken nappade dåligt, då katten putsade svansen, då flugorna voro särskilt besvärliga, då hundarna voro oroliga, sömniga eller åto gräs, då myggen stucko mer än vanligt, då ingen dagg föll (eller, om den föll, hastigt försvann), då fält, ängar och trädgårdar doftade mer än annars.

Mycket ekollon vid Michaeli (den 19 sept.) bebådade ymnigt med snö vid jultiden. Hade flyttfåglarna icke givit sig av vid denna tid, väntades lindrig vinter, åtminstone till julhelgen.

Under september skulle kornet lämpligast tröskas, och sillen - vilken då vore bäst - fångas. Man borde då också förtära fläsk, får-och getmjölk, vilket vore högst gagneligt.

Under september skulle man akta sig för varma bad.

71

Solen löper i Vågens stjärnbild från den 21 sept. till den 21 okt. Under denna tid var lyckosamt att vandra, fira bröllop, så och plantera, iföra sig nya kläder och klippa håret.

Det barn, som föddes i Vågen skulle bli sannfärdigt. Uti vågen skulle det få lycka och glädje, uti Skorpionen framgång i att köpa och sälja, uti Fisker skulle han bli svårt sjuk, uti Väduren gifter han sig, (hans kärlek till kvinnor skall bliva stor, men ofta obesvarad). I Tvillingarna har han lycka i att vandra, uti Lejonet blir han rik, i Jungfrun erfar han ångest och motgång. Hans lyckligaste tid infaller då han levat hälften av sin ålder. Han har tur i alla färger utom i svart. Om han lever i 44 år, blir han 75 år, dödstiden inträffar i Oxen och fastän han reser vida omkring skall han dö i sitt fädernesland.

Hemmet den 12/10 1924.

Bottenbjersbacken.

Inom Ljunits härad ligger i Skårby å Romeleåsens södra sluttning i närheten av Bleckstorps skola en av häradets största höjder, som heter Bottenbjersbacken. Från historisk synpunkt sett är backen sedan gammalt märklig därigenom att densamma använts såsom avrättningsplats på den tiden, då avrättningarna skedde offentligt inför hundratals åskådare och i dåvarande råa tid betraktades rent av såsom ett slags folknöje. Den siste som å denna plats fick låta sitt liv för bödelsyxan var en torpareson vid namn Mårten Bram från Willie församling. Ifrågavarande person hade jämte sin fader år 1852 besökt sommarknaden i Ystad, och

71

72

73

båda två hade under dagens lopp intagit riklig förtäring samt grundligen berusat sig. Under hemfärden skulle de hava blivit oense, varför fadern ensam körde hem till sitt i Willie församling belägna torp, som hette Nordanskog, medan sonen fick komma efter. Då sonen Mårten slutligen kom hem, överföll och mördade han sin fader. För brottet blev han enligt tidens sed dömd att halshuggas, varvid folket i trakten uppbådades att bilda s.k. spetsgård kring avrättningsplatsen. Därefter blev brottslingen enligt dåtida bruk begravd på avrättningsplatsen, varom en fördjupning å den numera odlade backen ännu bär vittnesbörd. Traditionen förtäljer att Mårten Bram blev jordad med påsittande såväl hand- som fotbojor på grund av dåtida vidskepliga föreställningar, att han efter sin död skulle hämnas på ett av vittnena till hans fällande samt bli orsak till dennes död.

Mårten Bram skall ha varit den siste inom vår provins, som blivit offentligt å galgbacken avrättad.

Talesätt.

Man "mår som en prins i ett ärtaland," eller
Man " mår som en prinsessa på ett skitehus."

73

74

ACC. NR M. 462

Dubblatt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Min mor berättar:

75

Skogsnuven.

Om man hörde någon kalla på sig i en skog skulle man inte svara "Ja" utan Hoj" el. d. i den händelse att det var skogsnuven som kallade.

Tur.

Om katten lade sig på ett nytt plagg blev där tur med det.

Gengångare.

För att hindra någon att gå igen skulle man sätta en stoppnål i kistan vid likets fötter. Ävenledes skulle man slå en skopavatten efter kistan, då den bars ut.

Klåda i handen.

76

Om man känner klåda i högra handen betyder det oväntat "tack för sist."

Om man känner klåda i vänstra handen betyder det brev eller pengar.

Ordspråk.

"Smedens häst och skomakarens käring få alltid gå barfota."

"Det är som att raka smör ur elden," säger man om det, som kräver stor skyndsamhet.

ACC. NR. M. 462

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Den gårsdgård som är låg trampa alla på."

76

"När musen är mätt är mjölet beskt."

"Sanningen skall man höra av tosar och småbarn."

"Hon tiger inte om man så trampar henne på halsen."

77

"Man kan spotte på en sten tills den blir våt" eller "Man kan elda på en sten tills den spricker."

"Det är som att slå vatten på en gås."

"Rälig som stryk."

Tydor om besök.

När katten tvättar sig och skatan skrattar kommer det främmande.

Ordstäv.

"Det hjälpte" sa mannen som pryglade käringen.

"Renlighet är en välsignad sak," sa käringen när hon vände särken julafton.

"Gift dig Passop, så hänger snart rompan ner," sa gubben till sin hund.

78

Bot mot vårtor.

Man skall räkna vårtorna, taga lika många ärter och kasta dem i en brunn och sen inte titta i brunnen förrän vårtorna försvunnit.

En flicka gjorde som ovan och alla vårtorna försvunno utom en, hon hade tydligen räknat fel. Utan att titta i brunnen kastade hon dit ännu en ärt och sen försvann även den sista vårtan.

Ett annat bra medel var att taga en snigel och stryka över vårtorna med honom samt sedan sätta snigeln ordenligt fast i en grenklyka el.d. Allteftersom snigeln torkade och till sist dog, torkade även vårtorna samman och försvunno.

Drömmars betydelse.

Drömmer man om eldsvåda, betyder det bröllop.

Drömmer man att man faller tänder, betyder det att någon anhörig dör. Tyckte man att det gjorde ont i drömmen, betyder det att det blir någon man kommer att sörja mycket, gjorde det inte ont, blir det någon man sörjer mindre.

Tydor om dödsfall.

Om man kastar från sig några föremål man håller i handen och dessa bilda ett kors, betyder det dödsfall. Har det man kastar föga värde, t.ex. ett par träpinnar, blir det någon fattig som dör. Är det däremot något värdefullt, t.ex. ett par silverskedar, blir det någon rik som dör.

Om man hankas med ogräddat bröd och man oavsiktligt

78

79

ACC. NR M. 462

Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kommer att sticka fingrarna in i degen betyder det dödsfall.

80

Tydor om regn.

Om katten sover på marken blir det regn.

Tydor om besök.

Tappar man en gaffel i golvet kommer det fruntimmersfrämman-
de("kommer det kringar till huset").

Om ett fruntimmer håller på att kamma sig och tappar kammen
i golvet får hon herrfrämmande.

Vaggvisor.

81

Alelöv och lindelöv
och prästens brogöda studa
och den som e' ett påganöd
han kan vråla och tuda.

en annan vaggvisa:

Vyssa, vyssa, lilla barn
stort i röven som en kvarn
hoed som en skäppa
benen som två käppa
ditta barnet ska hidda Jeppa.

ACC. NR M. 462

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ordspråk.

81

"Den största rättighet, den fattige har är att han får glo så stort han vill."

"Det som dödar skräddaren ger skomakaren liv."

"Det är kallt att tjäna bönder i bara skjortan."

"Ja, där var kallt där kattan hade suttit," säger man, då man gått för att besöka någon och ingen varit hemma där.

82

"Ja, du," sa son till lorten, när hon slök den.

Detta sista ordstäv användes om personer som inte underlåta att dra nytta även av sådant som de officiellt låtsas sig förakta.

"Har du ont i maven."

Följande vers brukar man läsa upp för den som klagar över ont i magen:

Har du ont i maven

gå till Per i haven

sätt dig på en sten

gnava på ett ben

skit så det smäller

så linar det i maven.

Bot mot "slaget".

83

Man skulle klippa naglar och hår av den sjuke, bränna detta

samt kasta askan på ett ställe där den sjuke aldrig skulle kunna 83
komma att trampa på den, då han i så fall åter bleve sjuk.

En kvinna i Sövde gjorde på detta sätt och hon gick
flera månader och bar på askan innan hon fann något ställe där
hon vågade kasta den.

Ett annat sätt att bota slaget var, om man, utan att den
sjuke märkte det, kunde dra linnet avigt av och sedan bränna det.
Handlingen skulle utföras av en person som aldrig sett sjuk-
domen förr.

Min syster, som för någon tid sedan var på besök hos
lantbrukaren P. Persson, Ynglingarum, Häglinge skn, berättar,
att medan hon var där hände följande:

En kvinna från grannskapet hade för något år sedan 84
blivit skrämmd av P. Perssons stora hund, då hon var havande. Bar-
net, en pojke, hade på grund härav fått slaget. Hon kom nu till
P.P. och bad om hjälp att bota pojken, vilket tillgick på följande
sätt. Man skar först en skåra i ett av hundens öron och lät
blodet droppa ned på en bit sockerkaka (Sockerkaka hade man i-
stället för vanligt bröd för att pojken hellre skulle äta den).
Sedan klippte man några hår av hunden och brände dem ovanpå ka-
kan. Sedan gav hon pojken kakan i mörkningen för att han icke
skulle lägga märke till blodet och hårasken. Pojken åt kakan och
blev bra.

Bro, bro, bränna (lek).

85

Från min skoltid kommer jag ihåg följande lek:

Två av de större barnen ställde sig med sammanknäppta, upplyftade händer så att en port bildades. Genom denna vandrade de andra barnen i en rad efter varandra sjungande följande vers:

"Bro, bro, bränna,
klockan ringer elva,
kallar ut, kallar in,
kallar kejsarens dotter ifrån England,
varder vit som ett skinn
varder svept uti linn,
fattig, fattig krigsmän
livet skall du mista
den som kommer sist
skall stoppas i den svarta grytan."

Då man kom till det sista ordet, drog man ut på det tills den sista i raden kom in under porten, då de stående sänkte 86 armarna och kvarhöll honom. Av de stående var den ene "kejsare" och den andre "kung", vilket den ene eller andre var skulle inte raden veta. (Istället för kejsare och kung kunde man ha beteckningen "svart" eller "vit".) Den fångne tillfrågades nu: "Vem vill du tillhöra, kejsare eller kung?" Sedan han svarat, fick han ställa

sig i den grupp han valt. Då alla varit i "grytan" och valt grupp 86
anordnades dragkamp mellan de båda partierna.

Min mor berättar från sin skoltid i Önnköping att samma lek
användes där med den skillnaden att var och en som hamnade i
"grytan" skulle svara på frågan: "Vem är kärestan din?" Hela leken
bestod häri, något efterspel såsom dragkampen förekom ej där.

Den sjungna versen skillde sig ej oväsentligt från den o- 87
vannämnda. Den var av följande lydelse:

"Bro, bro, brinna.

klockan ringer elva,

kallar ut, kallar ut,

kallar kejsarens drottning

ifrån himmelen neder,

ja, det var en stridsman

ja, det skall han heta,

skall stoppas i en silvergryta."

"Göra rå."

Då man "gjorde rå" d.v.s. företog sig något för att bota
en sjuk fick man inte yttra något till någon.

En gång min mor var ute och gick mötte hon en grannkvinna
som emellertid gick förbi utan att hälsa eller annars yttra något.

Min mor var mycket förvånad, men dagen efter kom kvinnan och bad om ursäkt och sade, att hon varit tvungen att göra så emedan hon var ute och "gjorde rå" för sin pojke som var sjuk.

88

Bot mot "väte i sängen".

(forts. från sida 6)

Eftersom det var en pojke som var sjuk borde urin-flaskan läggas hos en avliden kvinna. När det skulle göras rå var det alltid modern som skulle göra det. Kvinnan ifråga hade förut talat med min mor om pojkens sjukdom men sagt att för närvarande var det ingenting att göra åt det. Hon var nämligen havande och i sådant fall fick man inte ta sig för något dylikt. Då min mormor dött kom hon i alla fall och bad att få lägga av sonens urin i hennes kista, ty hon hade sedermera hört: "att det gör detsamma vem som lägger dit det, så Johan (hennes man) kan göra det.

89

Om en person blivit botad på dylikt sätt, fick han inte se den som gjort rået, sedan denne avlidit, ty då kom sjukdomen tillbaka.

Öknamn efter den gård man bebor m.m.

I min hemtrakt får varje person namn efter den gård han bebor. Icke endast husbonden, hans hustru och barn utan även

tjänarna, om de stanna en längre tid, få öknamn på detta sätt. Sedan en familj fått ett sådant namn kan det leva kvar i flera generationer även sedan de flyttat från gården ifråga. I Skoghult lever en gammal gubbe som kallas Lars Vase, och hans barn och barnbarn ha samma öknamn. Någon gård med liknande namn finns inte i närheten varför namnet föreföll mig oförklarligt tills jag träffade en bonde från Sövde skns nordöstra hörn som bebodde en gård som hette Vasen. Jag fick av samme bonde veta att Lars Vase en gång i sin ungdom verkligen bott på samma gård. För de manliga personerna ha namnen antingen formen "Lars Vase" eller "Vasen". Kvinnornas namn ha däremot endast formen "Betty Vasa". Formen "Vasan" har jag aldrig hört. Dessa öknamn användes nästan uteslutande, det finns många personer i socknen, vars verkliga namn jag aldrig hört. Då man talar till en person använder man uteslutande förnamnet, även tjänarna tilltala sitt husbondefolk med förnamnet. För övrigt söker man även i andra fall undvika de vanliga -sonnamnet. En skräddares hustru heter naturligtvis Anna skräddarens. En kvinna kallas Bengta Gretesa (annars Nilsson). Hennes mors namn har i detta fall varit så ovanligt att dottern fått namn därefter och behållit det även efter giftermålet.

En Lovisa Jönsson kallas aldrig annat än Lovisa därför att hon är den enda i trakten som har detta namn. En

89

90

91

gunma som i många år varit mjölkpiga på Bellinga kalls följd-
riktigt Inga Molka.

Räknar här upp namn på en del gårdar med ty åtföljande
öknamn.

- 1 Slugarp. Ole Slug, Anna Slug.
- 1 Topphem. Anders Topp, Kristina Topp⁺
- 1 Getsholmen (Gissholmen) Rasmus Gid, Anna Gida.
- 1 Skåvarp, Nils Skåve, Johanna Skåva.
- 1 Duvarp. -Due, -Dua.
- 1 Ugglesjö -Ugla, -Ugla.
- 1 Råvarp (Rövarp) -Röv, -Röva.
- 2 Kattarp, -Katt, -Katt.
- 1 Jydorp -Jyde, -Jyda.
- 1 Sutesetorp. -Sudare, -Sudare
- 3 Fuglie. Ful, -Ful.
- 3 Klämman. -Klämm, -Klämm.

¹ Sövde skn. ² Bleckstorp skn. ³ Willie skn.

⁺ Men Asta Topp.

1 Tockarp. -Tocke, - Tocka.

1 Roshus. - Ros, - Ros.

4 Skäggarp. - Skägg, -Skägga.

1 Sövde skn. 4 Blentarp skn.

Då man använder namnets bestämda form t:ex Skåven,
menar man alltid husbonden själv i gården.

Ordstäv, ordspråk.

"Mycket väsen för ingenting", sa gumman då hon klipp-
te grisen.

eller "Mycket skrik men lite ull," sa fan, då han klipp-
te grisen.

"Hur man än vänder sig har man rumpan bak."

"Så gör barn i byn som de hemma lärt."

"Påga, det ä Guds gåva, men tösor, de ä svinaösor.

"Litet roar ett barn men mindre en tosing."

" När fruntimmer får sin vilja fram gråter de inte." 93

"Det är för sent att stänga hönshuset då räven tagit
alla hönsen."

"Kärt barn har många namn," "Självberöm luktar illa."

"När man talar om fan så är han i farstun." eller

"När man talar om trollen(el. spöken) så är de i backen."

"Först folk, sen fä, sen de som bättre ä," säger man då man 93
får gå sist i en rad.

"Det som gömmes i snö, kommer upp i tö."

"Ingen bror i kortspel."

"Det man inte har i huvudet får man ha i benen."

"Den som viskar den ljuger."

"De hänge ihop som ärtahalm."

"För lata svin är jorden alltid frusen."

"Han ser ut som ^{om} han ätit upp nådåren för räven."

"Det går som en lus på en tjärad sticka."

"Du ljuger så man kan ta' på' et."

"Det lyser (inte bättre än) som en lort i en sprucken ask."

"Ja, i helvete på en sten står en flaska, men ta' n."

"Nu kör vi," sa bonden när han gick.

"Det hör inte hit," sa tjuven om rättvisan.

"Det var en ann femma," sa bonden när han skrev en sjua.

"Illa sitter du men du kan också tala om det," sa gubben åt
grisen som satt fast i gärdsgården.

"Allting har en ända,

men pölsan den har två

skär man den av på mitten

så får han två ändå."

"Om inte om hade varit, så hade käringen stängt tjuren" 95
eller "Om inte om hade varit så hade hon tagit en hare."

"Lat men får mager kål."

"Höra och lära förer många till öra."

"Man kunde ju rent av skagit ihjäl sig," sa gumman då
hon skulle hänga sig men repet brast.

"Ungdomen rasar," sa käringen då hon hoppa över hälm-
strået.

"När det regnar välling har den fettige ingen sked."

"Det är väl att jag fått min syn igen," sa drängen,
" i går kunde jag inte se smör på brödet och i dag kan jag se
solen genom ostskivan." 96

"Det gick en kärre på himlen fram håll i och dra, håll i
och dra," sjöng bondgumman då församlingen för övrigt sjöng:

"Det gick en stjärna på himlen fram halleluja, halleluja."

"En varm säng och en lat dräng äro svåra att skilja åt."

"Välkommen i det gröna" sa gubben, då gumman trilla i
nässelbunken.

"Ja, men tänk på goe värmen," sa gumman på sin dödsbädd,
när prästen talade om helvetet.

På ett ställe voro de så snåla att de aldrig lade mer
än en köttbit i sopfatet. Husmodern såg till att denna alltid
låg vid husbondens sida. En gång kom köttbiten emellertid på
drängens sida. Husbonden tog då ett tag i fatet och snurrade

det runt i det han sade: "Det här fatet kosta tolv skilling en gång." "Ja, det kan det väl vara värt ännu," sa drängen och snurrade fatet runt igen så att han behöll köttbiten på sin sida.

97

Kristian Tyrann.

Kristian Tyrann
han sket i en spann
spannen ti o ringa (rinna)
o Kristian ti o springa
opp för en backe
och ner ti en bro
där mötte han en so
soen ti o färja
o Kristian ti o svärja
så de rongar i hela Svealand.

färja = få ungar, användes endast om svin.

Ovanstående vers sjöngs av ett par statpojkar från Bellinga. Då stater^{re} du flytta så gott som årligen har versen väl förts dit av någon ditflyttad. De pojkar som jag hörde den av voro nämligen födda på Bellinga.

98

Gåtor.

"Vem är det som tittar alla människor i röven."

Svar: Skammeln (dörrtröskeln).

Gåtor med en ekivåk formulering men med oskyldig lösning
äro mycket gouterade. Här ett par som jag hörde på ett julkalas
på en gård i Blentarps socken.

Vad är det som är sex tum långt, rött i ena ändan som
karlarna tar i handen ibland.

Svar: En cigarr.

Vad är det för litet hål som fruntimmerna ha med hår om-
kring som det rinner ur ibland.

Svar: Ena ögat.

99

Ordspråk, ordstäv o.d.

"Bättre bocka sig än stöta emot i dörren."

"Det är inte ens fel att två träta."

"En ann kan väl vara så go som en gås."

"Den högt vill kliva faller ofta ner."

"Som man är klädd blir man hädd."

"Då den rike kokar välling blir det gröt, då den fattige
kokar gröt blir det välling."

"God gärning står inte att ändra."

"Det är ingen konst att skära breda remmar ur andras läder."

"Tala inte om länsman då man äter," sa gumman.

"Bättre grov kaka än intet smaka."

ACC. N:R M. 462

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

100

"Dålig ko som inte besar med första kalven."

"Det är ynkligt höra mygg hosta, de äro så trångbröstade."

"Arga katter få rivet skinn."

"Man lär så länge man lever och får pryl (prygel) så länge man lär."

"En mulen morgon gör en klar dag."

"Ingen är mästare från himmelen fallen."

"Brukad plog blänker, stående vatten stinker."

"Mer vill ha mer."

"Tyst tös, det var ju en ren lort," sa gumman till sin dotter när kalven sket i soppgrytan.

"Så länge som min tunna rann så kände mig både kvinna och man, men när min tunna slutade rinna då kände mig varken man eller kvinna."

"Man ska inte prisa dag förrän solen gått ned."

"I dag röd i morgon död."

"Se, men inte röra, det skall alla småbarn göra."

"Om somliga visste, va somliga säja om somliga, skulle somliga inte säja så mycket om somliga, som somliga säja om somliga."

"Det man sår får man ock uppskära."

"Där som ä hjärterum ä ock sängarum."

"Tomma tunnor skramla mest."

"Man visste inte att käringen var tokig, förrän hon sjöng när hon åt."

102

"Det man icke kan få skall man icke efterstå."

"Det var nära ögat," sa käringen när hon fick en spark i röven, eller sa gubben när han sparka son i röven.

102

Småderim med avseende på namnet.

Anna, den granna
med lorten på panna.

Klara, den rara
med assholed bara.

"Truls och Per."

103

En bonde, som hette Truls, var så lat att han aldrig smorde hjulen på sin vagn, så att det gnällde förskräckligt. Truls hade en dräng, som hette Per, som var en rask karl. När Truls körde, gick det mycket långsamt, och då gnällde hjulen: "Nu kör Truls, nu kör Truls" (säges mycket långsamt och betonat) När Per körde gick det däremot fortare och då skreko hjulen: "Nu kör Per, nu kör Per" (säges mycket fort)

Gissa nötter.

Gissa nötter är mycket vanligt vid julkalasen. Det går till på olika sätt. Man kan ta några nötter i handen och säga: "Udda eller jämt." Gissar den andre rätt får han alla nötterna,

i annat fall får han giva en lika många som man har i handen.

Ett annat sätt: Den förste säger: "Nötter i hänne." Den andre: "Alle mina." Den förste: "Huru många," Vid felgissning giver man ut skillnaden mellan det befintliga och det sagda.

Ett tredje sätt. Den förste lägger en nöt under en av sina fingrar och säger: "Min so lackar i skogen." Den andre: "Det gör min med." Den förste: "Vilket träd står hon under?" Den andre skall nu peka ut under vilket finger nöten ligger. Det blir alltså endast en nöt åt gången, man ger ut vid denna form av leken. Man frågar och svarar varannan gång.

Gåtor.

Vad är det som ett barn kan bära med en hand, men fyra karlar inte kunna bära på en stång.

Svar: Ett ägg.

Visa om ägget som gåta.

"Trillillli låg på taket
Trillillli ramlar ner
Trillillli slog ihjäl sig
Trillillli fanns ej mer
ingen man i vårt land
Trillillli bota kan."

ACC. N:R M.462....LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

105

Sen gäller det att gissa vem Trillilli är.
Versen kan även ha formen:

"Lilla Mätta låg på taket" o.s.v.

Här är ingen ordning.

"Här e ingen årning

här e ingen årning," (säges långsamt)

sa katten då han blev utkörd julefton.

"Hor länge ska ditte vara

hor länge ska ditte vara" (säges långsamt) sa kalven.

"Hele vickan ud

hela vickan ud" (säges hastigt) sa tuppen.

Skräddaren.

106

Skräddare, skräddare, skrinkelben

rätt som han går, så släpper han en.

"Mina böjser e alltid bra, om ässe spritten sidder

där bag," sa Per skräddare.

Vagnshjulen.

I uppförsbacken säga hjulen:

"Hjälpes ad, hjälpes ad." (hjälpas åt) i nerför-

backe säga de:

"Hår för sej, hår för sej," (var för sig). Det förra säges långsamt
det senare fort.

Gåta.

"Jag kan en gåta,
alla som falla i sjön bli våta."

Till nyckelpigen.

"Fly, fly, lilla agerhöna
ditt hus bränner opp, dina ongar skriger"
eller

"fly, fly, lilla agerhöna
i maren ska du få en skäppe korn."

Farmors gamla kråka.

"Farmors gamla kråka
skulle ut och åka
ingen hade hon som körde
än bar det hit
än bar det dit
och än bar det ner i diket."

"Jag gick mej ut en afton," danslek.

"Jag gick mej ut en afton uti en lund så grön

ACC. NR M. 462

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

där mötte jag en flicka så fager och så skön
hon lovade mig sitt hjärta hon lovade mig sin hand
vi knöto, vi knöto fötroeliga band, band, band.

107

De banden som vi knöto, dem ingen lossa kan
blott ödet, blott ödet, kan lossa dessa band, band, band."

108

Varje Vers sjungas två gånger. Under de båda första
raderna gå alla i en ring, under de två mellersta raderna räcker
varje gosse handen åt en flicka, under de två sista raderna
svänga de olika paren omkring var för sig.

Tre små grisar.

"Jag kan en visa
om tre små grisa
den ene va rö
den ene va dö
o den ene va rompelös."

Gubben sade till gumman sin.

"Gubben sade till gumman sin
sätt en lapp uti byxan min,
uti ändanom, uti ändanom
allt uti byxorna, uti ändanom."

"Och gumman hon köpte ett igelkottaskinn
och alla vassa taggar de vände hon in
uti" o.s.v.

"Och gubben han gick och han skrek och han svor
han trodde att fan uti byxorna vor
uti" o.s.v

eller "Och gubben han skrek och han svor när han gick
och sen kan ni tro att den käringen fick
uti" o.s.v

Anders Persa stua.

"Anders Persa stua
sto i ljusan lua
'alle ljusen brinner opp', sa'n.
'Hej hopp', sa'n
'i galopp', sa'n
'inte gifter ja mej än så brått', sa'n"
Sjunges då man dansar kring julgranen.

Har du sett min far.

"Har du sett min far
sicken häst han har
sicka lår sicka ben
sicka skutt han tar."

ACC. N:R **M.** 462

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Folkminnen insamlade i
Söfde och Blentarps socknar
Juli - Augusti 1924.

Per Holmström
fil. stud av Ystads nation.

Denna samling utförd på uppdrag av Hyltén-Cavallius-
stiftelse för Folkminnesforskning vid Lunds univer-
sitet.

